

**INVESTITSIYA FAOLIYATINING XALQARO HUQUQIY
KAFOLATLARI, XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB ETISHNING
HUQUQIY ASOSLARI**

Meyliyeva Sevinch Alisher qizi

*Toshkent davlat yuridik Universiteti
Ommaviy huquq 2 – bosqich talabasi*

Annotasiya: O‘zbekiston Respublikasi investitsiya muhitini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasi prezidentining farmonlari, xalqaro shartnomalardan kelib chiqadigan majburiyatlar, xususiyl investitsiyalarni faollashtirish, investitsiyani jalb qilish usullari, milliy iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularni boshqarishning meyoriyl-huquqiy asoslari.

Kalit so‘zlar: xalqaro munosabatlar, investitsiyalar jalb qilish usullari, c.

O‘zbekiston mustaqil davlat maqomiga erishgandan so‘ng mamlakat iqtisodiyotini shakllantirish va rivojlanishning turli xil xususiyatlarini hisobga olib

o‘zining yunalishini belgilab oldi hamda ushbu yo‘l bo‘ylab o‘zining iqtisodiy rivojida davom etmoqda. Hozirgi kunda rivojlangan va takomillashtirilayotgan investitsion faoliyatining yo‘lga qo‘yilishida davlatimiz olib borayotgan oqilona investitsiya siyosatining natijalaridan biri yurtboshimiz ta’kidlab o‘tkanlaridek, 2016-yilga mo‘ljallangan investitsiya dasturining hayotga tatbiq etilishi o‘ta muhim o‘rin tutadi. Nega deganda, bu davlat sanoatda, butun iqtisodiyotimizda tarkibiy o‘zgarishlarning eng muhim vositasi bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasi 1998-yil 24-dekabrdagi “Investitsiya faoliyati to‘g‘risidagi” qayta tahrirdagi qonunda investitsiya tushunchasiga quyidagicha ta’rif

berib o‘tgan ya’ni: Investitsiya-iqtisodiy va boshqa faoliyat obyektlariga kiritilgan

moddiy va nomoddiy ne‘matlar hamda ularga doir huquqdir deyiladi. Shunday qilib”

Investitsiya” deyilganda kelajakda samarali natija olish yoki ijtimoiyl foydaga erishish uchun qonuniyl tartibda iqtisodiyotning turli tarmoqlariga sarmoyadorlar yoki davlat tomonidan kiritiladigan barcha turdagi mulkiyl, moliyaviyl va intelluktual boyliklar tushunilishi mumkin. Ushbu boyliklarning barchasi investitsiyalarni shakllantirishda muhim hisoblanib, ularning holatiga o‘z ta’sirini o‘tkazib turadi. Boyliklarni shakllanishi esa mamlakatda olib

borilayotgan iqtisodiy islohotlarning samarasini ko'rsatib turadi va ularning natijalarini yanada yaxshilashga xizmat qiladi. G'arb adabiyotlarida investitsiya termini haqida so'z borganda birinchi e'tibor fond bozorlari va birjalarga qaratiladi, chunki etakchi rivojlangan mamlakatlarda investitsiyalar, asosan, qimmatli qog'ozlar ko'rinishida bo'lib asosan shu shaklda amalga oshiriladi. Investitsiyalar aynan bir belgilangan davrda iste'mol qilinmagan va kelajakda aniq iste'mol qilinadigan iqtisodiyotdagi kapital qo'yimlarning ko'payishini ta'minlashga ko'maklashuvchi yalpi ichki mahsulotning bir qismi hisoblanadi.

Investitsiya keng ma'noda yuritilib, bu investitsiyon jarayondagi xudud, region yoki mamlakatdagi moliya tizmini evolutsion jarayonning hozirgi holati bilan izohlanadi. Investitsiya so'zi Yevropaning rivojlangan mamlakatlari (AQSH, Kanada, Buyuk Britaniya, Yaponiya) da fond bozorlariga e'tibor qaratilib, investitsiyalash qimmatli qog'ozlar yordamida amalga oshiriladi degan tushunchalar mavjud.

Boshqacha so'z bilan aytilganda portfel investitsiyasi so'zi bilan yurtitiladi".

Investitsiyalar hajmiga inflatsiya sur'atlari ham jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Bu ko'rsatkich yuqori bulsa investorning kelajakdagi daromadi qadrsizlanadi va investitsiyalarni rag'batlantiruvchi omillar ham kamayib ketishga olib keladi. Investitsiyalar turli xil shaklda amalga oshirilib, ularni tahlil qilish, rejalashtirish alohida xususiyatlarini inobatga olgan holda yo'nalishlarga ajratish mumkin bo'ladi.

Investitsiyalarni jalb etishga quyidagi omillar ta'sir ko'rsatadi:

1. Ijtimoiy omillar:

- ishchilar qatlamining ijtimoiy faolligi;
- jamiyatdagi demokratik ongning yaxlitlik darajasi;
- umuman barcha qatlamdagi aholining intellektual salohiyati;

2. Iqtisodiy omillar:

- iqtisodiyotning umumiy va barqaror holati;
- inflatsiya darajasining bir maromda belgilangan parametrlarda bo'lishi;
- valyuta kursining belgilangan me'yorda saqlanib turish;
- bojxonadagi imtiyozlar;

3. Siyosiy omillar:

- siyosiy barqarorlik, ya'ni, har bir mamlakatda hukm surayotgan tinchlik va

osyishtalik darajasi;

- xalqaro kelishuvlarga rioya qilish va ularga amal qilish darajasi;
- investitsiyalarga nisbatan davlatning investitsion siyosati;
- davlatning turli xalqaro birjalarda ishtirok etishi va bitimlarga ega

bo'lishlilik

darajasi.

Investitsion resurslarga quyidagilar kiradi:

- pul hamda boshqa moliyaviy mablag'lar, shu jumladan, kreditlar, paylar, aksiyalar va boshqa qimmatli qog'ozlar;
- ko'char va ko'chmas mol-mulk (binolar, inshootlar, uskunalar va boshqa moddiy qimmatliklar) hamda ularga bo'lgan huquqlar;
- yerga va boshqa tabiiy resurslarga, binolarga inshootlarga uskunalariga

egalik

qilish va ulardan foydalanish huquqi, shuningdek mulk huquqidan kelib chiquvchi

boshqa ashyoviy huquqlar.

Investitsiyalarni jalb qilishda asosiy ishlardan biri bu investorga kafolatlar bera

olish hisoblanadi. Ya'ni investorning xavfsizligini ta'minlashdir. Shu asosda qonun

bilan belgilangan tartibda investitsion faoliyat ishtirokchisi o'ziga xos majburiyatlarni

o'z bo'yniga oladi.

O'zbekiston Respublikasi investitsiyalarni jalb qilish va ularni boshqarishda eng yetakchi hamda muhim vazifani O'zbekiston Respublikasining investitsiya dasuri bajaradi. Unga ko'ra mamlakatdagi deyarli barcha investitsiyalarning jalb qilinishi joriy qilinishi, boshqarilishi hamda keyingi yillar uchun istiqbilli loyihalarining ko'rsatishi ahamiyatga molikdir. Ushbu dasturda deyarli barcha vazirliklar, qo'mita va boshqa davlat organlari hamda chet el tashkilotlarining loyihalari o'z o'rnini topgan. Investitsion dastur haqida O'zbekiston Respublikasining "Investitsiya faoliyati to'g'risidagi" qonunda aniq ta'rif berilgan va u quyidagicha ko'rinishda, O'zbekiston Respublikasining investiya dasturi bu O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlanadigan mamlakat iqtisodiyotini barqaror va izchil rivojlanishga erishishga, mavjud tabiiy, mineral xom-ashyo, moliyaviy, moddiy va mehnat resurslaridan oqilona foydalanish yo'li bilan mamlakatning ayrim tarmoqlari va mintalarini tuzilmaviy qayta tashkil etish bo'yicha asosiy ustuvor yo'nalishlar hamda strategik vazifalarni ro'yobga chiqarishga qaratilgan, mamlakatni iqtisodiy – ijtimoiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarida amalga oshiriladiga investitsiya loyihalarini o'z ichiga olgan, o'zaro bir - biri bilan bog'liq bo'lgan choralarni majmuidir. O'zbekiston Respublikasining dasturiga kiritilgan investitsiya loyihalarining amalga oshirilishi monitoringi ham olib boriladi. Shu sababli xorijiy investitsiyali korxonalar faoliyatini jonlantirish va bevosita xorijiy

investitsiyalar oqimi ko'paytirish maqsadida quyidagi qo'shimcha tadbirlarni amalga oshirishi kerak deb hisoblaymiz. Bu tadbirlarni amalga oshirish orqali biz kelajakda samarali natijalarga erishishimiz mumkin bo'ladi.

Bozor iqtisodiyotini modernizatsiya va diversifikatsiyalash sharoitida iqtisodiyotimizga investitsiyalarni jalb etish va ulardan samarali foydalanish ham ijtimoiy ham iqtisodiy ahamiyat kasb etadi. Investitsiyalar iqtisodiyotda qayta yoki takror ishlab chiqarish sur'atlari va hajmiga ta'sir qiladi, ilmiy – texnik rivojlanishni va aholining aholining asosiy qismining band bo'lishini ta'minlaydi. Buning asosiy

sabalaridan biri sifatida iqtisodiyotimizdagi tub takroriy o'zgarishlar, mehnat resurslarining ratsional hamda optimal joylashtirilishi va rivojlanishi ko'p hollarda

investitsion faoliyatiga bog'liq.

Investitsiya siyosati davlatning ijtimoiy – iqtisodiy yuksalishi borasidagi aniq bir maqsadga yo'naltirilgan bo'lib, ushbu faoliyatning muhim vositalaridan biri deyishimiz mumkin. Bu siyosat mamlakatning siyosiy sohadagi asosini tashkil etadi

yoki mamlakatning o'zagi sifatida xizmat qiladi. Investitsion siyosati davlatning moddiy ne'matlar ishlab chiqarishni tashkil etishda investitsiyalarni to'g'ri yunaltirib turuvchi vazifani bajaruvchi mexanizmdir. Davlat siyosatining bu sohasi tashkiliy – huquqiy tomondan qaralganda, tegishli boshqaruv organlarning investitsion siyosatdagi maqsadlari va vazifalarini belgilab berib ularni amalga oshirish uchun mablag'larni qidirish faoliyatidan tashkil topgan. Respublikamiz Prezidenti investitsiya siyosatining quyidagi asosiy tamoyillaridan asoslab berganlar;

- tashqi iqtisodiy faoliyatni yanada erkinlashtirish bo'yicha aniq maqsadga

- qaratilgan siyosat yuritish;

- respublika iqtisodiyotiga bevosita kapital mablag'ni keng jalb qilish uchun zamin yaratadiga ijtimoiy. iqtisodiy, huquqiy va boshqa sharoitlarni takomillashtirish;

- respublikamizga jahon talabiga mos xalqaro darajadagi texnologiyalarni olib

- kirayotgan, xalq xo'jaligini zamonaviy va innovatsion tarkibini vujudga keltirish

- yordamlashayotgan xorijiy investorlarga nisbatan eshiklarni ochib quyish siyosatini

- o'tkazish;

- Xorijiy investorlarning barcha uchun manfaatli jalb etishda ularning sarmoyalarni himoyalanganligi va davlat tomonidan nazorat qilinishi

to'g'risidagi kafolatlar muhim hisoblanadi. Aks holda ular o'z investitsiyalarini milliy iqtisodiyotimizga kiritishda iqtisodiy va moliyaviy jihatdan cho'chidilar. Shu sabablik, chet ellik sarmoyadorlarning investitsiyalarni ixtiyoriy sug'urta qilish, huquqlarning kafolatlanganligi, ularning mol – mulklarini xavflardan muhofaza qilinishi ta'minlanadi. Xorijiy investorlar o'z faoliyatlari natijasida olgan foydalarini hech qanday cheklovlarsiz chetga o'tkazishlari, ularni respublika hududida qayta investitsiyalashlari, yoki, ulardan o'z istaklariga ko'ra boshqa turli xil qonuniy maqsadlarda foydalanishlari kafolatlanadi. Investitsion jozibadorlikni oshirish borasida iqtisodchi olimlar quyidagi fikrlarni keltirganla. Xususan, V. A. Babushkin,

D.A.Ednovitskiylar investitsion jozibadorlikni tavakkalchilik bilan bog'laydilar. Ular investitsion jozibadorlik deganda Tashkilotning shunday holati tushunadiki, bunda "kapital egasida tavakkalchilikka borish, shuningdek, pul ko'rinishida va asosiy vositalar shaklidagi investitsiyalar oqimini ta'minlash istagi paydo bo'ladi. Bu vaziyatda kapital ta'minlovchi va ma'lumot oluvchilarning ishonchi tashkilotning investitsion jozibadorlik darajasining asosiy va juda sezuvchan hosilasi hisoblanadi".

Biroq mamlakatimizda investitsiyalarni jalb qilish va boshqarish usullarini takomillashtirish, shu bilan birga, uni moliyalashtirish manbalarini optimallashtirish

kabi hali o'z echimini topmagan muommolar mavjud.

Ushbu muommalarni hal etish uchun quyidagi takliflarimni keltirib o'tmoqchiman:

- kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning inavatsion jozibadorligini oshirishda

investitsiya fondlarini shakllantirish;

- barcha turdagi inavatsion loyihalarni moliyalashtirishga qaratilgan ixtisoslashgan fondlarni shakllantirish;

- tijorat banklari tomonidan subyektlarning boshlang'ich kapitalini shakllantirish

va ularning inavatsion loyihalarini qo'llab-quvvatlash maqsadida uzoq muddatli

kreditlar hajmini oshirish orqali mamlakatimizdagi investitsiyani boshqarish

muommalarni hal qilishga erishish imkoniyatiga ega bo'lamiz.

Yuqoridagilarni joriy etish orqali mamlakatimizning inavatsion jozibadorligini oshirishga imkon yaratadi. Shu bilan birga etarli darajada rivojlantirish va sohalarga

inavatsion muhitni olib kirish bilan quyidagi ijobiy natijalarga erishishimiz mumkin:

- Innovatsion jozibadorlikni oshirish va hududlarga investitsiya jalb qilishni yaxshilash uchun kuchli vosita bo'ladi;
- Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyaviy qo'llash, investitsiya maqsadlari, boshlang'ich kapitalni shakllantirish uchun uzoq muddatli kreditlar ajratish hajmini oshiradi;
- Raqobat muhitini rivojlanishi mamlakatda ijtimoiy – iqtisodiy sharoitning

sifatini yaxshilash uchun kuchli vosita bo'ladi.

Hozirgi kunda mamlakatning eng ogriqli nuqtalaridan biri bu investitsiyalarni

moliyalashtirishdagi muommolarning mavjudligi. Bu muommolarni yechish uchun

hukumatimiz tomonidan bir qator chora- tadbirlar ishlab chiqilmoqda. Buning natijasida investitsiyalar moliyaviy manbalari tarkibida sezilarli o'zgarishlar ro'y bermoqda. innovatsion sharoit investitsiyalarni samarali kiritish uchun yangi imkoniyatlarini shakllantirib beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'ozibekov D. G'. Nosirov E.I. O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish. Risola. – T.: «Iqtisod-moliya», 2007. – 92 b
3. Vahabov A.V., Tadjibaeva D.A., Xajibakiev Sh.X. Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar: darslik. - T.: Baktria press, 2015. -584 b
4. <http://www.lex.uz>